

Received 27.12.2024	Review	JOTS
Accepted 02.01.2025		9/1
Published 26.02.2025		2025: 194-202

**Nugteren, H. Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial
der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. II.
Nomina – Pronomina – Partikeln, Band 3: eçi – idi.
Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2024, pp. XXII+150, ISBN:
978-3-515-13797-3.**

Hasan İsi*

Trabzon University (Trabzon/Türkiye)

E-mail: hasanisi21@yahoo.com.tr

Uigurisches Wörterbuch serisi, 1977 yılında Klaus Röhrborn tarafından başlatılıp zamanla Göttingen Bilimler Akademisi'nin destekleriyle ortaya konan bir çalışmadır. Temelde *Eski Türkçe* genel olarak da *Türk Dili Bilim Dalı*'nın başucu kitaplarından olan *Uigurisches Wörterbuch*, Eski Uygurca metin ve belgelere dayalı söz varlığını içermektedir. Serinin ilk ciddi, 1977 yılında 72 sayfalık bir fasiküli ile çıkmıştır. *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien* başlığını taşıyan bu ciltten sonra sırasıyla 1979, 1981, 1988, 1994 ve 1998'de sözlüğün diğer fasikülleri yayımlanmıştır. Göttingen Bilimler Akademisi tarafından desteklenen *Uigurisches Wörterbuch* serisinin ilk cildi uzun bir aradan sonra 2010 yılında çıkmıştır. 12 yılın ardından ortaya konan UW 2010, *ab- - äzüglä-* fiillerine ayrılmıştır.

2010 öncesi yayınlarda kelime türlerine dayalı ayrımların olmadığı UW serisinde bu tarihten itibaren sözcüklerin *fiil*, *isim*, *zamir* şeklinde tasnife tabi tutulduğu görülmektedir. 2015 yılında Röhrborn, sözlüğünü *a - asvık* kelimelerine ayırmıştır. 2017 yılında Röhrborn, sözlüğün *a-asvık* isimler

* ORCID ID: 0000-0001-7269-3596.

cildinden sonra, serinin isimlerle ilgili diğ er cildini ortaya koymuştur. 2017 yılına kadar Klaus Röhrborn tarafından ortaya konan UW serisi, sonraki yayınlarda Zekine Özertural, Jens Wilkens, Hans Nugteren'in çalışmalarıyla devam ettirilmiştir.

2021 yılına gelindiğ inde, *Uigurisches Wörterbuch* serisinin 'yabancı sözcükler' bağlamında eksen değıştirdiğ i görölmektedir. *Fremdelemente* olarak belirtilen Türkçe dışı unsurların (yabancı kelimeler) ele alındığ ı bu seri, Jens Wilkens tarafından ortaya konmuştur.

Serinin 2023 yılında 'Yabancı Sözcükler' dışında diğ er yayını, Zekine Özertural tarafından yapılmıştır. Yakın bir zamanda Ezgi Çapan tarafından tanıtımı yapılan bu yayında, önceki ciltlerde /a-/, /ä-/, /e-/, /ı-/, /i-/ fonemleriyle başlayan fiiller, ilgili eserde /o-/, /ö-/, /u-/, /ü-/ ünlüleriyle devam ettirilmiştir (2024).

Eldeki tanıtma yazısına konu olan UW serisinin yeni cildi, Hans Nugteren tarafından 2024 yılında ortaya konmuştur. İlgili eserin tanıtımına geçmeden önce, Hans Nugteren'in uzmanlık alanlarına bakıldığ ında, kendisinin Moğol dilleri, Türk dillerinin tarihsel ses bilgisi, Çin'deki Moğol dilleri, sözlük ve etimoloji gibi alanlarda eserler ortaya koyduğ u görölmektedir.

Göttingen Bilimler Akademisi'nde çalışan Nugteren'in Eski Uygurca özelinde Eski Türkçe çalışmalarından biri de, 2024 tarihli *Uigurisches Wörterbuch* adlı eserdir. 'Adlar' ve 'Zamirler' kategorisinde olan bu çalışma, *eçi* kelimesinden başlayıp *idi* sözcüğ ü ile bitmektedir. Almanca ve Türkçe Ön Sözden oluşan *Uigurisches Wörterbuch* serisinin bu cildi, Türkçenin türetim sistemini oluşturan biçimbirimler vasıtasıyla ortaya konan sözcüklere ayrılmış olmakla birlikte, Türkçenin ses yapısına uygunluk gösterip köken olarak ne Türkçe ne de başka bir dile götürülebilen kelimelere dair değ erlendirmeler içermektedir. Eser, řu bölümlerden oluşmaktadır:

Inhaltsverzeichnis 'İçindekiler' (s. ix).

1. *Zur Abgrenzung des Teilkorpus* 'Korpusun Sınır ve Kapsamı' (s. ix).

2. *Zur Transkription* 'Transkripsiyon Sistemi' (s. x).

3. *Zu Einigen Lexemen Mit Ä-* 'Ä- 'Fonemiyle Başlayan Leksemeler' (s. xiii).

4. *Neue Abkürzungen* 'Yeni Kısaltmalar' (s. xv)

5. *Neue Siglen und Kurztitel* ‘Yeni İşaretler ve Kısa Başlıklar’ (s. xvii)

6. *Bibliographie: Nachtrag 7* ‘Kaynakça: EK 7’ (s. xix)

7. *Wörterbuch* ‘Sözlük’ (s. 1)

Eserin *Sözlük* (s. 1) kısmına kadar ki bölümleri, çalışmaya dair teknik bilgilerden oluşmaktadır.

Çalışmanın ‘Korpusun Sınır ve Kapsamı’ (s. ix) adlı bölümüne bakıldığında, UW’un yeni serisinin sahip olduğu teknik hususlar üzerine değerlendirmelerin olduğu görülmektedir. Nugteren’e göre, Röhrborn’un Eski Uygurcada /a-/ ve /ä-/ ile başlayan kelimeleri revize edip bunları *isim* ve *fil* olarak ayırmasının ardından *isim kategorisi* alt bölümlere ayrılmıştır. Yabancı unsurların kendi içinde bir modül oluşturduğu bu sözlükte, ağırlıklı olarak Türkçe sözcükler olmakla birlikte, *iryapatlıg* ‘uygun davranışlı’ (Wilkens 2021a: 310) ve *č(a)hšap(a)tsiz* ‘disiplinsiz’ (Wilkens 2021a: 217) örneklerinde eklerle Türkçeleştirilen yabancı unsurlar da söz konusudur (s. ix).

Eldeki ciltte, fonetik açıdan ‘Türkçe dışı’ görünen ama aslında ‘yabancı unsurlar’ cildinde yer alması gereken birkaç kelime bulunmaktadır. Bu ifadeler, genellikle yabancı dillerden Eski Uygurcaya aktarılan terimler kategorisine ait unsurlardır. Çalışmada bu leksik birimler, Soğdca, Toharca, Çince, Sanskritçe, Tibetçe ve Moğolca gibi dillerin birinde doğrulanmadığından ötürü esere alınmıştır (s. ix).

Araştırmacının ilgili bölüm içerisinde ortaya koyduğu teknik bilgiler arasında, fiilimsilerle genişletilip isim formunda kullanılmış, zamanla sözlüklerde bağımsız biçimbirim hüviyetine ulaşmış örnekler yer almaktadır. Nugteren’e göre, eyleme eklenen {-gU}, {-mAk} bazen de {-dAČI}, {(X)gmA} ve {-gUČI} fiilimsi eklerinden çeşitli kelimeler doğmaktadır. Bu ekler, aynı zamanda fiiller gibi nedenselliği yönetebilmekte, isimler gibi durum ekleri alıp türetme ekleri ile genişletilebilmektedir. Bu kategoride, *ičgü* ‘içki’; *elänmək* ‘hükümdarlık’; *idlenmek* ‘huzur’; *igidgüči* ‘besleyici’ vs. gibi örnekler söz konusudur (s. ix). Öte yandan, çalışmada Türkçe morfolojiyle analiz edilemeyen fonetik ve anlamsal (kültürel) nedenlerle yabancı kökenli olduğundan şüphelenilen sözcükler de sözlüğe dâhil edilmiştir. Bu grupta, *ınka* ‘değersiz’, *ısrıka* ‘saray’, *išok* ‘miğfer’ vs. gibi sözcükler yer almaktadır.

Korpusun Sınır ve Kapsamı (s. ix) adlı bölüme bakıldığında, sözlüğü oluşturan *eçi - idi* kelimeleri arasındaki söz varlığını oluşturan sözcüklerin ses, şekil ve anlam ölçütleri temelinde ‘Türkçe’ ve ‘Türkçe dışı köken’ şeklinde tasnif edildiği, sözlüğe Türkçe kökenli kelimelerle birlikte köken olarak hem Türkçe unsurlarla genişletilmiş formların hem de kökeni tam olarak tespit edilememiş ifadelerin alındığı söylenmektedir.

Çalışmanın *Zur Transkription* ‘Transkripsiyon Hakkında’ (s. x-xiii) isimli bölümüne bakıldığında, başta /q~/k/ olmak üzere, /ı~/i/ ve /e~/ä/ fonemleriyle başlayan kelimelerin okunuşu ve yazımı noktasında teknik bilgiler yer almaktadır. Nutgeren, Eski Uygurca özelinde temelde *Türk Dili* açısından ilgili seslere yönelik görüş ve öneriler ortaya koyarak tercih edilen yazım sistemine dair bilgileri okuyucuya sunmaktadır. Nutgeren’in değerlendirmeleri incelendiğinde, Soğd kökenli Uygur alfabesindeki /e/, /ı/ ve /i/ ünlü fonemlerinin tamamı ağırlıklı olarak ‘Y’ harfiyle verildiğinden ilgili ayrımları yapma adına sözlükte çeşitli ölçütler belirlenmiştir (x. i). Bu noktada, Nutgeren /e/, /ı/ ve /i/ fonemleri ile birlikte ‘Q’, ‘K’ ve ‘NK’ gibi fonemlere de değinip genel bir değerlendirme yapmaktadır (s. x-xi):

- a. Harf çevirimi ‘Q’ olarak yapılan Türkçe kelimelerdeki ünlüler ‘art’; ‘K’ olarak verilen sözcükler ‘ön’ ve ‘NK’ ünsüz dizisi kelime içindeki ünlüler ise ‘art’ okunmaktadır.
- b. Bir ekte ‘Q’ harfinin çekimli ya da türetilmiş formda geçmesi ‘Y’ harfinin ‘I’ olarak okunması gerektiğini gösterir. Örneğin, aitlik eki +kI, isimden isim yapan +gAk ve +gOk ekleri bu kategoride eklendiği kelimedeki ünlüleri ‘art’ okutur.
- c. Brahmi alfabesinde ‘Q’ ve ‘K’ ünsüzleri birbirinden ayırt edildiğinden /e/ ve /i/ seslerini de ayıracak işaretler söz konusudur.
- d. Modern dillerdeki formlar, Eski Uygurca kelimelerin doğru okunmasına katkı sağlayabilmektedir. Çoğu dilde üç sesli harf sistematik olarak ayrılmıştır.
- e. Bir sözcükbirimde aynı sesli harfin hem <Y> ve <’> ile yazılışı, /e~/ä/ fonetik ikiliğin göstergesidir.

Araştırmacı tarafından dile getirilen görüşlerden hareketle, zikredilen imla özellikleri hususunda ünsüzün niteliğine göre okuma yapılmakla birlikte, /e~/i/ ikiliği noktasında çözümün modern Türk dillerinde aranmasının da bir seçenek olduğu söylenebilir de, bu yöntem her zaman iyi bir yöntem değildir. Bu noktada Nutgeren çözümü Brahmi yazısında aramanın da bir yol olduğunu dile

getirmektedir. Bu doğrultuda yazar, Brāhmī alfabesi ve modern dillerden faydalanarak iş ‘iş’ ve eş ‘arkadaş’ vs. sözcüklerin birbirinden ayrılabilceğini savunmaktadır (s. xi). Ancak yine de araştırmacı Brāhmī yazı sisteminin imla hususunda ‘mutlak bir otorite’ olmadığını belirtip Brāhmī yazısında özel işaretlerle gösterilen *irinç* ve *itiklik* ifadelerinin bugün hala *erinç* ‘sefil’ ve *etiglig* ‘donanımlı’ olarak okunduğunu da belirtir (s. xii).

UW serisinin bu cildinde transkripsiyon hususunda araştırmacının değindiği diğer bir nokta ise, söz başı /y-/ mevzusudur. Tarihî Türk dillerinin her evresinde /y-/ foneminin aslî bir ses olup olmadığı üzerine birçok tartışma dönmüştür. Bu durum, UW serisinin yeni cildinde de görülmektedir. Araştırmacı söz başı /y-/ fonemi ile başlayan kelimeler hakkında kendi yönteminden bahsederek konuya dair görüşlerde bulunmaktadır. Nutgeren’e göre, eldeki ciltte söz başında /e-/ , /i-/ veya /ı-/ olan kelimelerin yanı sıra ilk hecesi /ye-/ , /yi-/ veya /yı-/ olan sözcükler de bu ciltte yer almaktadır. Çoğu durumda, bu dalgalanmalar Türk dil tarihindeki diyalektik veya idyolektik değişimleri yansıtmaktadır. Bu özelliği, *ıgač-yıgač* ‘ağaç’; *ır-yır* ‘şarkı’ ve *ırak-yırak* ‘uzak’ örneklerinde görmekteyiz. Ayrıca, çalışmada bazı durumlarda, söz başında /y-/ içermeyen varyant, ikincil olarak sınıflandırılıp /y-/ harfi altında ele alınmıştır: Örn. *yılki-ılkı* ‘sığır’, *yıdıg-ıdıg* ‘kötü kokulu’ (s. xii). Araştırmacı tarafından ‘Transkripsiyon’ noktasında ortaya konan değerlendirmelerden hareketle, ilgili eserin Eski Uygurca özelinde Türk dilinde genel bir sorun teşkil eden imla açısından bünyesinde pratik çözümler barındırdığı görülmektedir.

Çalışmanın *Zu einigen Lexemen Mit Ä- ‘Ä- ‘Fonemiyle Başlayan Leksemeler’* (s. xiii) başlıklı bölümünde, UW 2017’de *äsizlig-äsizlik* (s. 299) olarak okunan sözcük ile daha önceki metinlerde *äšlik* ‘eş’ okunan kelimeler, /e-/ fonemi ile okunmuş, Wilkens’in *Eski Uygurcanın El Sözlüğü* adlı eserinde de kelimelerin bu şekilde okunduğu (*esizlig* ve *ešlig*→s. 263) söylenmiştir (s. xiv).

Çalışmanın *Neue Abkürzungen* ‘Yeni Kısaltmalar’ (s. xv) bölümüne bakıldığında, UW serisinin önceki ciltlerine ek olarak yeni kısaltmalara yer verilmiştir. Bu bölümde, UW 2010 (s. xli-xlvi); UW 2015 (s. xiv); UW 2017 (s. xi); UW 2020 (s. xiii); UW 2021 (s. xiv-xv); UW 2023a (s. xi) ve UW 2023b (s. xviii)

serilerinde geçmeyen Karaçay-Balkarca (kblk., KBlk.), Türkmençe (turkm., Turkm.) ve Tuvaca (tuwinisch) ifadeleri gösterilmiştir (s. xv).

Çalışmanın *Neue Siglen und Kurztitel* ‘Yeni İşaretler ve Kısa Başlıklar’ (s. xvii) başlıklı bölümünde eserdeki kısaltmalar, bu cildin kaynakçasına atıfta bulunmaktadır. Eserde listelenmeyen kısaltmalar UW 2017 (s. xii-xx); UW 2020 (s. xiv-xvi); UW 2021 (s. xiv-xx); UW 2023a (s. xii-xiv); UW 2023b (s. xix-xx) indeksinde yer almaktadır.

Eserin *Bibliographie: Nachtrag 7* ‘Kaynakça: EK 7’ (s. xix) bölümü, çalışmada kullanılan kaynakları içermektedir. Eldeki cildin ilgili bölümünde kaynak sıralaması, önceki ciltlerdeki numara sistemini takip etmektedir. Çalışmadaki kaynaklar, 1319 numaralı maddeden başlatılıp 1363 numaralı maddeyle bitirilmektedir (s. xix-xxii).

Çalışmanın *Wörterbuch* ‘Sözlük’ (s. 1-150) bölümü, eserin asıl bölümüdür. Sözlük, *eçi* maddesi ile başlayıp *idi* kelimesi ile sona ermektedir. Eldeki çalışmayı daha iyi anlayabilme adına ortaya konan teknik bilgilerden hareketle, sözlüğün içeriğine dair örneklerle bakmakta fayda vardır.

UW 2024 içerisinde yer alan ‘bir çeşit bozkır otu’ (s. 10) anlamlı *ekän* sözcüğüne bakıldığında, ibare maddebaşı olarak *ekän* formunda verilip sözcüğün ‘YK’N şeklinde transliterasyonu yapılmıştır. Devamında kelime ile ilgili köken açıklamasına yer verilip ifadenin Eski Uygurca ile birlikte Türk dilindeki görünümü ortaya konmaktadır. Araştırmacının ifade ettiği görüşe göre sözcük, muhtemelen Kaşgarlı’nın zikrettiği *yekän* “saz” kelimesiyle aynı kelime olup tercih edilen okuma EDPT (1972: 913) ve WOT (2011: 377-378) şeklinde kısaltılan eserlerde yer alan modern dillerdeki gelişmelere dayanmaktadır. *yigänčä* ve *yignäčä* örnekleriyle de görülen bu ifade, BT 37, 04040’da *bo ağır ulug yer suv ekän tozgakı täg yenig bolup kök kalıkka uçup bargay ol uçuz ol* “Bu ağır ve büyük toprak, bozkır otu gibi hafif olsa ve göğe yükselse kolay olurdu.” şeklinde yer alan sözcük, bir bitki türü niteliğine sahiptir.

Araştırmacı tarafından işlenen maddeye bakıldığında, ilgili madde içerisinde Almanca tanımla birlikte kelimeye dair Türkçe tanımın bulunması, 2010 yılından itibaren UW serisi içerisinde görülen bir durumdur. Genel itibarıyla ilgili madde özelinde kelimelerin hem tarihî hem de modern bağlamda ele alınması bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

UW 2024 içerisinde ‘kadin adı’ (s. 28) anlamında verilen *eligi täyrim* ve *kızım eligike* ifadeleri, Eski Uygurca metinler tanıklığında özel ad kategorisi içerisinde yer almaktadır. Araştırmacı, ilgili maddede öncelikle ‘YLYKY şeklinde transliterasyon yapıp devamında “<” işareti ile kelimenin kökenine dair açıklamalarda bulunur. ‘Kral, hükümdar’ anlamı *elig* sözcüğü üzerine 3. teklik iyelik ekinin getirilmesi ile oluşturduğu düşünülen bu ifadenin yine de kökeni tam olarak net değildir. Eğer, *elig* ‘kral, hükümdar’ ile bir bağlantı söz konusu değilse, sözcüğe yönelik başka okumalar da göz önüne alınmalıdır. Araştırmacı tarafından ortaya konan değerlendirmelerden hareketle, sözcüğe yönelik net bir köken bilgisi açıklaması yapılamasa da, sorunlu kelimelerdeki eksikliği giderecek yöntemler hususunda araştırmacının maddebaşı içerisinde yönlendirmeler yaptığı görülmektedir.

UW 2024 içerisinde işlenen kelimelerden biri de, ‘uzaktan, uzak, uzakta’ (s. 113) anlamı *ıratı* sözcüğüdür. Ünlülü zarf-fiil eki {-I} biçim biriminin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan bu sözcük, maddebaşı içerisinde yer alan köken görüşü temelinde *ırat-* fiiline götürülse de, kelimeyi ‘uzaklaşmak, uzağa gitmek’ (Wilkens, 2021a: 289) anlamı *ıra-* fiiline götürebiliriz. İlgili maddebaşına bakıldığında, sözcüğün kökeninden sonra ifadenin geçtiği Eski Uygurca metinlere yer verilip var olan genel görünüm ortaya konmuştur.

UW serisinin ‘isim’ kategorisinde özellikle de ‘özel ad’ kategorisinde tanıklanan örneklerin biri de, ‘bir erkek adının kısmı’ olarak tanıklanan *ičgärmiş* sözcüğüdür. Eski Uygurcada ‘içeri getirmek, sokmak; bir işi üzerine almak; kendine çekmek, yardımsever onaylamak; içermek, ihata etmek; çevirmek, döndürmek’ (Wilkens, 2021a: 293) anlamlarıyla tanıklanan *ičgär-* eylemi üzerine eklenen {-mIş} geçmiş zaman sıfat-fiil eki kalıplaşarak ‘ad’ kategorisine geçiş yapmıştır. Araştırmacı tarafından sözcüğün kökü, *ičgär-* fiili gösterilse de, kelime ‘iç, ... -nın arasında; şahsi, iç bölgeye ait; iç; iç, ara, iç organlar’ (Wilkens, 2021a: 292) anlamlarına gelen *ič +ger-* ifadelerinin birleşiminden oluşmaktadır. İsmeye eklenen {+gAr-} biçim birimi *çingar-*, **birger-* (birgerü sözcüğünden hareketle) ve *könülger-* gibi örneklerle Eski Uygurcada tanıklanmaktadır. Eski Uygurca metinde *el içgärmiş tegin* olarak tanıklanan ifade, ‘ülkeye dâhil edilmiş prenses’ anlamını taşımaktadır.

UW serisinin 2024 tarihli cildinde yer alan ilginç kelimelerinden biri de, *idäj* sözcüğüdür. Eski Uygurcada “daima, her zaman, sürekli, devamlı; tamamen; yalnız, sadece” anlamlarında tanıklanan ibare, *tutči* sözcüğü ile birlikte, ikileme formunda *idäj tutči* ‘daima, her zaman, sürekli, devamlı’ (Wilkens, 2021a: 295) anlamlarına gelmektedir. Sözlükte, ’YD’NK formunda harfçevrimi yapılan kelime, Shōgaito’nun görüşlerinden hareketle *idi* ve *näj* sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Kelime, ilgili maddebaşında üç anlamla görülmektedir: ‘1. daima, her zaman, sürekli, devamlı. 2. tamamen. 3. yalnız, sadece’. Her üç kelime de, metnin bağlamı gereği sıfat ve zarf görevinde işleve sahiptir.

UW 2024 temelli verilen görüşler ve örnek madde incelemelerinden hareketle, ilgili çalışmanın Eski Uygurca sahasına önemli katkılar sunacağı barizdir. Bu sebepten, Uyguristiğin kült eserlerinden UW zincirine yeni bir halka ekleyen Dr. Hans Nugteren’i kutlar, ilgili eserin başta Uyguristik olmak üzere Eski Türk Dili’ne katkı sunmasını temenni ederim.

Kısaltmalar

EDPT	Clauson 1972.
UW 2023b	Özertural 2023
WOT	Róna-Tas & Berta 2011.
UW 2010	Röhrborn 2010.
UW 2015	Röhrborn 2015.
UW 2017	Röhrborn 2017.
UW 2021	Wilkens 2021b.
UW 2023a	Wilkens 2023.

Kaynakça

Clauson, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.

Çapan, E. (2024). Zekine Özertural. Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der vorislamischen Türkischen Texte Aus Zentralasien, I. Verben, Teil 3: Ođur- - Üzüš-,

unter mitwirkung von K. Röhrborn. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2023, xxv, 253 pp. ISBN: 978-3-515-13558-0. *Türk Kültürü*, 18(1), 153-156.

Özertural, Z. (2023). *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, I. Verben, Teil 3: odgur- - üzüš-*, unter Mitwirkung von K. Röhrborn. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Róna-Tas, A. ve Berta Á. (2011). *West Old Turkic: Turkic Loanwords in Hungarian I-II*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Röhrborn, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung I: Verben. Band 1: ab- - äzüglä-*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Röhrborn, K. (2015). *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien II/1: a-asvik*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Röhrborn, K. (2017). *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien II/2: aš-äzüük*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Röhrborn, K. *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, Lieferung 1: a – agrıg, 1977: 1-72; Lieferung 2: agrıglan– anta, 1979: 73-148; Lieferung 3: anta – asanke, 1981: 149-224; Lieferung 4: asankelig – ayat-, 1994: 225-298; Lieferung 5: ayatıl- – ämgäklig, 1998: 299-372; Lieferung 6: ämgäksin- – ärñäk, 373-446. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.

Wilkens, J. (2021a). *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch-Deutsch-Türkisch*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.

Wilkens, J. (2021b). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, III. Fremdelemente, Band 1: eč – bodis(a)v(a)tv*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Wilkens, J. (2023). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, III. Fremdelemente, Band 2: bodivan – čigžin*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.